

Наприкінці листопада (скорочено)

Туве Янссон

Туве Янссон

Наприкінці листопада

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Моєму братові Лассе

1

Одного дня рано на світанку Нюхмумрик прокинувся у своєму наметі в Долині Мумі-тролів і відчув, що у повітрі запахло осінню. Він витяг з землі кілочки намету, погасив ватру, взяв наплічник і поквапився, щоб ніхто його не затримав зайвими розпитуваннями. Нюхмумрик йшов спокійною розміреною ходою. Ліс взяв його в свої обійми. Дощ лопотів по крисах його зеленого капелюха та зеленого дощовика.

В одній із долин, які збігали до моря, мешкала собі самотньо одна чепуруля. Нюхмумрикові не раз стрічалися чепурулі, він знав, що живуть вони за своїми дивними й непростими законами, тому завжди оминав їхнє житло надзвичайно тихо і скрадливо. Будиночок цієї Чепурулі був оточений високим гострим частоколом, на хвiртці висів замок. На подвір'ї було порожньо. Чепуруля відчула, що прийшла осiнь, і замкнулася у своєму тісному світі. Приємно позбирати, пригорнути ближче до себе все, що маєш; зібрати своє тепло та думки, запорпатися глибоко у затишну дірку, осередок надійності, де можна захистити все те важливе й коштовне, чим володієш.

Одні залишаються на насиджених місцях, інші подаються світ за очі – так завжди було. Кожен робить свій вибір, доки є ще час, зате потім відступати – зась.

Нюхмумрик припалив люльку і йшов далі. "Зараз уже всі прокинулися у Долині Мумі-тролів. Мумі-тато накручує годинника й постукує лапою по склу барометра. Мумі-мама розпалює вогонь у плиті. Мумі-троль виходить на ґанок і бачить, що намету немає. Я забув написати прощального листа..." Нюхмумрик вийшов до довгої затоки, що ховалася в глибокому затінку між горами. У глибині затоки, на березі, тулилася жменька маленьких будиночків, у яких уже горіли ранні вогники. Тут мешкали Гемуль, Мюмля та Капаруля – ті, хто вирішили не покидати насиджених місць, надавши перевагу затишним оселям. Нюхмумрик дуже тихо скрадався задвірками, ховаючись, щоб нікого не зустріти.

Уже майже стемніло. Під вільхами лежав перевернений догори дном і накритий брезентом човен Гемуля. Під човном жив маленький мудрик. Він почув кроки Нюхмумрика і затамував подих. Кроки почалапали далі, і знову все стихло, тільки дощ

лопотів по брезенті.

Остання хатинка стояла самотньо під темно-зеленою стіною смерекового лісу. Звідси починалися дикі необжиті місця. Нюхмумрик пришвидшив крок, прямуючи до лісу. Раптом двері хатинки прочинилися на шпарку і старечий голос проскрипів: "Куди йдеш?" "Не знаю", – відповів Нюхмумрик. Двері зачинилися, і Нюхмумрик увійшов до лісу – попереду на нього чекали сотні миль тиші й самотності.

2

Минав час, дощ не вщухав. Ніколи ще не було такої дощової осені. Усі поховалися по своїх оселях і навіть не витикалися надвір.

Маленький мудрик сам себе називав Лавкою. Ніхто не знав, що він оселився під човном. Брезент з човна знімали тільки раз на рік, під весну. Гемуль ніколи не мав часу на морські виправи, до того ж, він не вмів ходити під вітрилами.

Мудрик Лавка любив моток канату, що міцно тримав його у своїх обіймах, і монотонне лопотіння дощу. Він мав тепле довге пальто, у яке залюбки загортався довгими осінніми ночами. Увечері мудрик любив розважати себе власними вигаданими історіями про щасливу родину. Оповідь починалася зазвичай з опису Долини Мумі-тролів. Мудрик уявляв блакитну скляну кулю, що лежала на стовпці. То була скляна куля Мумі-тата, найгарніша річ в усій Долині. Мудрик уявляв будинок Мумі-тролів. Він ніколи не заходив до будинку, а чекав надворі, доки Мумі-мама вийде на ганок. На жаль, він завжди засинав на цьому. Лише одного разу йому вдалося мигцем побачити в отворі дверей привітне Мамине обличчя, – Мумі-мама була кругленькою, такою і має бути справжня мама.

Чутно було лопотіння дощу по брезенті. Мудрик спробував повернутися у світ своїх фантазій, але не зумів. Останнім часом таке траплялося з ним дедалі частіше. Мудрик Лавка подумав: "Я вже не можу вимальовувати виразну картинку, вся моя оповідь ніби задкує..." Мудрик трохи поспав, а прокинувшись посеред ночі, збагнув, що має піти у будинок Мумі-тролів.

3

Одного листопадового четверга дощ ущух, тож Чепуруля вирішила помити вікно на горищі. На вікні була лялечка гусені, яка викликала огиду в Чепурулі.

Вона вилізла на дах, щоб помити вікно знадвору. Але не встигла вона вилізти назовні, як одразу почала сповзати задом наперед по мокрому даху. За мить її лапки вперлися у край даху й зупинили падіння. Аж тоді Чепуруля злякалася. Вона не мала кого покликати на допомогу, бо позбулася усіх родичів та надокучливих знайомих, щоб донесхочу чепурити свій дім. Раптом Чепуруля згадала про громовідвід, який тягнувся на горище з протилежного боку будинку. Вона повільно рушила уздовж краю даху. Чепуруля схопилася за дріт і з його допомогою добралася до вікна. Та воно було зачинене. На щастя, ганчірка застрягла між рамою та підвіконням. Чепуруля бачила маленький крайчик ганчірки, що стирчав з-під вікна, вхопилася за нього й потягнула, обережно, дуже поволі... "Хоч би вона витримала! Хай би це була нова, міцна ганчірка, не старе шмаття... Більше ніколи не буду зберігати старий мотлох, ні на чому не

заощаджуватиму, стану марнотратницею і занехаю прибирання... Я занадто чепурую хату, надто охайна... Стану ким завгодно, тільки не чепурулею!" Отак думала Чепуруля. Ганчірка витримала. Вікно спроквола відчинилося, і Чепуруля вкотилася досередини, відчувши себе у безпеці.

Чепурулю лихоманило, бо за одну лише бездонну мить їй довелося пережити усе своє життя. Вона вирішила зготувати собі каву. Однак, відчинивши кухонну шафку, Чепуруля вперше збагнула, що має надто багато порцеляни і посуду. Кому все це дістанеться, якщо вона помре?

Чепуруля вирішила їхати в гості, їй захотілося спілкування. Але не до Гемуля. І не до Мюмлі, нізачо не поїде до Мюмлі! До родини Мумі-тролів! Ось до кого Чепуруля подається на гостину... Давно вже час провідати Маму Мумі-троля. Для неї вона взяла срібну вазу. Навівши лад, Чепуруля висушила волосся, накрутила папільйотки й випила свій пополудній чай. А потім срібну вазу змінила на порцелянову.

4

Була пізня осінь. Нюхмумрик мандрував далі на південь. Іноді він розбивав намет і пускав час на самоплив. Для нього увесь сенс мандрівки полягав у самій мандрівці.

Нюхмумрикові закортіло скласти пісню. Він вичікував, доки це бажання визріє, і ось одного вечора витягнув з наплічника губну гармонію. Ще у серпні, десь у Долині Мумі-тролів, він віднайшов п'ять тактів, котрі мали стати чудовим зачином нової мелодії. Тепер саме час добути їх на білий світ, щоб вони склалися у пісню дощу.

Але п'ять тактів не з'являлися. Він зрозумів, що вони залишилися в Долині Мумі-тролів, і він зможе їх віднайти лише навесні, коли повернеться додому.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

5

Гемуль прокидався поволі. Він почувався ще втомленішим, ніж коли вкладався до сну. Хотів знову заснути, але не міг. Він був гемулем, який зі шкіри пнеться, щоб зробити щось добре, та все даремно, і цьому годі було зарадити. Зрештою Гемуль встав і натягнув штани. Він не любив ні одягатися, ані роздягатися, бо це йому нагадувало, що дні минають, а нічого гідного не відбувається. Хоча він щоднини з рання до ночі порядкував, керував та роздавав настанови!

Він чистив зуби і розглядав фотографію, на якій був зображений він сам та його вітрильник. Фотографію зробили у день спуску вітрильника на воду. Гемуль дивився на неї, і йому ставало ще сумніше на душі. "Треба було таки навчитися ходити під вітрилами", – подумав він.

Раптом Гемулеві спало на думку, що він тільки те й робить, що переставляє речі з місця на місце або повчає інших, як це робити. І в мить просвітління він подумав: "А що було би, якби я нічим не клопотав собі голову?" А наступної миті подумав: "Довелося би вчитися ходити під вітрилами..." Від цього помислу йому зовсім стало зле, і він сів на ліжку.

"Тепер уже нічого не розумію", – геть засмутився бідолашний Гемуль. Він розпачливо перебирав у пам'яті спомини, які змогли б розвіяти його вранішню меланхолію. Врешті згадав про далеке приємне літо у Долині Мумі-тролів. То було неймовірно давно, однак одну річ Гемуль запам'ятав дуже виразно: кімнату для гостей на південному боці будинку, в якій так любо було прокидатися вранці. І нікуди не треба було поспішати. Запашна кава чекала на ґанку, і жодних тобі проблем... Там мешкала одна родина. Гемуль пам'ятав тільки, що вони сновигали собі туди й сюди, займаючись власними незначними, однак, без сумніву, добрими справами.

Ніхто не бачив, як Гемуль подався з дому. Щастя переповнювало його. Невдовзі його почастують гарячою кавою на ґанку! Десь за кілометр на схід від Долини Мумі-тролів Гемуль зійшов до річки. Він замислено дивився на стрімку течію, і подумав, що життя таке ж, як ріка. Хтось повільно пливе, інші рвуться вперед, а ще інші котяться шкереберть.

Гемуль рушив далі вздовж ріки. Долина, коли Гемуль дістався до неї, була заволочена густою дощовою імлою. Він увійшов до саду й зупинився вражений. Щось тут було не так. Гемуль здогадався: осінь. Чомусь він уявляв собі, ніби в Долині Мумі-тролів завжди літо. В будинку не було нікого.

6

Мудрик Лавка ніколи не бував у Долині Мумі-тролів, але дорогу знайшов, жодного разу не заблукавши. То була дуже довга дорога, а в мудриків короткі лапки.

Ліс гарно пахнув, ліпше, ніж човен Гемуля. Від самого Гемуля тхнуло старим папером та страхом. Мудрик це знав, бо одного разу Гемуль зупинився біля свого човна, постояв трохи, зітхнув, посмикав брезент і подався геть.

Мудрик петляв поміж сотнями струмків та водоспадів, які квапилися у тому ж напрямку, що й він. До Долини вже лапою подати, він майже прийшов. Мудрик впізнавав берізки. Він прислухався. Хтось у Долині гупав сокирою. Напевно, Мумі-тато рубає дрова на зиму. Між деревами завиднілася річка, місток через неї, а далі – стежка.

Мудрик Лавка перейшов місток і заглибився в сад. Тут усе було так, як він змальовував у своїх розповідях, інакше й бути не могло. Усю дорогу до дровітні він щодуху біг, а коли прибіг, у ніс йому вдарив інший запах – запах старого паперу та страху, запах Гемуля. Він сидів на східцях дровітні з сокирою в лапах. Мудрик Лавка спинився як укопаний. Обидва не знали, де ж поділися Мумі-тролі. "Я прийшов сюди відпочити, – вів далі Гемуль. – Вирішив зробити несподіванку старим знайомим!" Гемуль попросив мудрика занести дрова до кухні, щоб просохли. Гемуль почалапав до будинку, а мудрик заходився збирати в оберемок дрова.

Згодом обидва пили каву у вітальні. Мудрик боязко роззирався у цій гарній кімнаті. Він навіть боявся сісти, бо меблі були надто розкішними. Кахельна піч, розмальована візерунками з соснових шишок, з блискучими латунними дверцятами, сягала стелі. Мудрик примостився на самому краєчку стільця.

За весь день вони ані словом не згадали про родину, яка покинула свій дім. Гемуль

згрібав опале листя в садку й базікав про все, що спадало йому на думку, а мудрик збирав листя в кошик. На якусь мить Гемуль затримався біля Татової блакитної скляної кулі, зазирнув досередини. Мудрик Лавка навіть не глянув на кулю. Він хотів помилуватися нею, коли залишиться сам. Скляна куля була осердям Долини, у ній завжди віддзеркалювалися мешканці цієї околиці. Якщо хоч хтось із родини Мумі-тролів залишився удома, їх можна буде побачити в темно-блакитній скляній глибині.

Коли настали сутінки, Гемуль зайшов до вітальні й завів Татів настінний годинник, потім постукав барометр. "Ти знаєш тутешніх мешканців?" — спитав Гемуль. "Так, Мумі-маму, — відповів мудрик. — Інших пригадую невиразно...". "Я так само", — підхопив Гемуль.

Гемуль вирішив спати у кухні. "Я трохи погуляю", — пробурмотів мудрик Лавка. Він пішов у садок і дійшов до скляної кулі. Вона була глибока, наче море. Мудрик вдивлявся у кулю, не відводячи очей. Нарешті у глибокій синяві спалахнув слабенький вогник. Він засвічувався і гаснув з рівними інтервалами, ніби маяк. "Як вони далеко", — подумав мудрик Лавка. Він відчув себе ошуканим.

Гемуль був сумний. Раптом хтось увійшов до вітальні, перевернувши мимохідь стільця. "Чого ти бешкетуєш?" — гукнув Гемуль. Ніхто йому не відповів. Гемуль підняв догори лампу. "Хто там?!" Чийсь дуже старечий голос загадково відповів: "А я тобі не скажу!". То прийшов Дядько-панько.

7

Він був дуже старий і забудькуватий. Одного темного осіннього ранку він прокинувся й забув, як його звуть. Трохи сумно забувати чужі імена, зате як чудово забути власне! Він вирішив не вставати з ліжка, лежав собі увесь день, перед очима щораз з'являлися нові видива. Увечері він спробував придумати собі ім'я, щоб встати нарешті з постелі.

"Я Дядько-панько, — прошепотів він урочисто. — Зараз я встану і забуду всіх родичів на світі!" Майже всю ніч Дядько-панько просидів біля вікна, вдивляючись у темряву, переповнений сподіваннями. На світанку він зрозумів, що хоче податися в долину, де він колись, дуже давно, побував. Найважливіше, що долиною протікав струмок, а він сидів, звисивши ніжки, на містку й милувався маленькими рибками, що ганялися одна за одною у воді. У тій долині він міг забавлятися й співати всю ніч і останнім іти спати на світанні.

Дядько-панько не відразу прийняв рішення. Але прийнявши рішення, він знайшов під ліжком кошика, поскладав у нього свої ліки, поклав маленьку пляшечку коньяку, щоб лікувати кольки у шлунку, намастив собі шість канапок, розшукав парасолу. Із купи мотлоху на підлозі вишпортав вісім пар окулярів і поклав їх до кошика. "Я ж тепер дивитимуся на цілком нові речі..." — подумав він.

У п'ятницю або суботу Дядько-панько покинув свій дім і залишив прощального листа родичам. "Іду світ за очі, почувуюся прекрасно! — написав він. — Я чув усе, що ви мені наторохтіли за сотні років, бо ж не глухий. І знаю, що ви без угаву гуляли й бенкетували потайки від мене". І жодного підпису. І ніхто над затокою не знав, що він

утік.

8

Чепурулі довелося трохи відкласти свої відвідини Долини Мумі-тролів – вона ніяк не могла вирішити, пересипати їй речі нафталіном чи ні. Не могла вона прибирати, і хоч тріснути. А все після отого миття вікна на горищі. Урешті-решт Чепуруля вхопила валізку, накинула на шию лисяче боа, замкнула дім і подалася в дорогу.

Долина Мумі-тролів лежала не так уже й далеко від її оселі, та доки вона дійшла, валіза обважніла, немов каменюка, а черевички натерли лапки. Чепуруля підійшла до дверей ґанку й постукала, почекала трішки, а що ніхто не відчинив, увійшла до вітальні. Вона зразу помітила, що в будинку дуже давно не прибиралося.

Чепуруля зрозуміла, що вдома немає нікого. Вона відчула себе глибоко ошуканою. Відчинивши валізку, вона вийняла порцелянову вазу й поставила її на стіл. Як німий докір...

Раптом Чепуруля бігцем кинулася на другий поверх. Там було ще холодніше. Вона відчиняла нароствір двері за дверима. Чепуруля перелякалася не на жарт і заходилася відчиняти усі комірчини, спробувала відчинити й одєжну шафу, однак та не піддавалася. А за дверима мансарди сидів маленький мудрик Лавка. На колінах у нього лежала велика книжка. "Де вони? Де вони?" – нетямилася Чепуруля. Вона пахла страхом. "Я не знаю", – відповів мудрик тоненьким голосочком. Чепуруля пішла собі геть.

Мудрик Лавка знову почав читати. То була дуже велика й груба погрижена щурами книжка. Він усе ще сподівався, що книга відкриє йому таємницю, чому родина Мумі-тролів покинула домівку і куди їх занесло. Він заховав книжку під неводи, ліг і задумався. Із садка долинув пронизливий голос Чепурулі – вона знайшла Гемуля.

Лісом чимчикувала Мюмля. "Як чудово бути мюмлею, – думала вона собі. – Я радісна і щаслива, як ніхто на світі!" Вона любила свої стрункі ніжки і червоні чобітки. На її голівці красувалася мюмляча зачіска – блискуче пряме червоно-жовте волоссячко, закручене цибулькою на потилиці. Мюмля йшла швидко, іноді навіть підбігала. Їй закортіло відвідати свою молодшу сестричку, Маленьку Мю, яку вже давно взяла до себе родина Мумі-тролів.

Коли Мюмля дісталася Долини, Дядько-панько рибалив на містку. Був він, на диво, маленького зросту. "Чи не бачили ви Маленької Мю?" — спитала Мюмля, але відповіді не дістала і побігла далі. Дядько-панько пирхнув і зручніше вмостився під парасолею.

На ґанку сиділа Чепуруля, обгорнувши ніжки ковдрами. До неї підійшла Мюмля і привіталася. Вона одразу побачила, що будинок стоїть порожняком. "...Вони забралися собі геть! Не сказавши ні слова! Ще добре, двері не замкнули!" — сказала Чепуруля. Мюмля приглянулася до Чепурулі: налякані очі, штивні кучері, кожний кучерик пришпилений шпилькою до волосся, боа на шиї. Чепуруля анітрохи не змінилася.

У садку на стежці з'явилася постать Гемуля, він згрібав сухе листя. За ним метушився маленький мудрик, збираючи те листя до кошика. Гемуль сказав, що прибирає. "Не можна чіпати старе листя! – раптом закричала Чепуруля. – Це

небезпечно! Це ж гниль! Бактерії! Черви! Личинки! Гусінь! Не смійте його чіпати!" Гемуль незворушно продовжував орудувати граблями. Лише його зосереджене наївне обличчя наморщилося.

Мюмля увійшла до будинку, піднялася на горішній поверх. Там було дуже холодно. Південна кімната для гостей не змінилася: білий комод, давно вицвіла картина, на якій було зображено шторм, блакитна перина з гагачого пуху. Посеред кімнати стояла валізка Чепурулі, а на ліжку лежала рожева нічна сорочка. Мюмля віднесла валізу та нічну сорочку до північної гостьової кімнатки і замкнула двері. Південна кімната належала їй, це було так само безсумнівно, як і те, що під вафельною серветкою на комоді лежав її старий гребінець. Вона підняла серветку – гребінець був на місці. Мюмля сіла до вікна й почала розчісувати волосся.

Мюмля бачила з вікна, як Гемуль і Чепуруля розмахували лапами, бігали туди й сюди і здавались такими ж примарними, як і дерева. Тільки мудрик стояв, потупившись, тихо й непорушно.

Широка тінь набігла на Долину, надходила нова дощова хмара. Отоді на містку з'явився Нюхмумрик. Він зупинився біля кущів бузку, приглядаючись, а тоді рушив далі, тільки не так, як завжди, а дуже повільними кроками. Гемуль зрадив, що Нюхмумрик прийшов. Гемуль та Чепуруля подалися за ним услід. Вони чекали трохи осторонь, доки Нюхмумрик розкладав свій намет біля містка, а потім бачили, як він заліз досередини. Вони ще трохи почекали під дощем, але Нюхмумрик не з'явився з намету.

Мюмля лягла під перину у південній гостьовій кімнаті. Вона вирішила покласти собі до ніжок грілку. Що п'ятий день вона мие голову дощівкою. Як посутеніє, Мюмля трішки поспить. Насолоджуватися життям дуже легко!

Листопадовий день хилився до вечора. Мюмля залізла під перину, обхопивши ніжками грілку, потягнулася так, аж захрускотіло. Надворі падав дощ. За кілька годин вона достатньо зголодніє, щоб скуштувати Чепуруліної вечері, може, їй навіть закортить побазікати. Але зараз їй хотілося тільки одного: поринути у тепло і спати.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

У наметі було темно. Нюхмумрик виліз зі свого спального мішка. Оті загублені п'ять тактів не наблизилися ані трішки. Дощ ущух. Нюхмумрик вирішив посмажити шматок свинини і пішов до дровітні за дровами. Коли він розпалив вогонь, до намету знову зайшли Гемуль та Чепуруля. Вони ще не вечеряли, бо не могли домовитися, хто має мити посуд. Гемуль вважав, що займатися домашнім господарством повинні Мюмля та Чепуруля, бо ж вони жіночого роду. "А Гемуль тільки й знає, що керувати всіма!" – обурено вигукнула Чепуруля. Нюхмумрик намагався знайти якусь відповідь, щоб розсудити їх, але все, що приходило на гадку, не видавалося йому справедливим чи переконливим. Раптом Гемуль сказав, що хоче жити в наметі, і заліз туди. Чепуруля

пішла геть.

Надворі зовсім стемніло, але в будиночку Мумі-тролів світилися два вікна на горішньому поверсі. Чепуруля лежала у північній мансарді з папільйотками у волоссі. Увесь час, від першої миті свого перебування у Долині, Чепуруля не мала сумніву в тому, що саме вона готуватиме їсти. Чепурулі завжди мріялося скликати друзів на обід, ударяючи в дзвінкий латунний гонг. Чепурулі аж сльози набігли на очі. А отой Гемуль усе зіпсував! Вона б і посуд мила залюбки, лиш би її ніхто до цього не змушував. Скрипнули східці. Знизу, з вітальні, долинуло слабке шамотіння. Десь гримнули двері. "Звідки береться стільки звуків у порожньому будинку?" – подумала Чепуруля і враз згадала, що будинок зовсім не порожній, у ньому поселилася купа люду. Та все ж він чомусь видавався їй порожнім...

Дядько-панько лежав у вітальні на канапі, коли почув, як хтось крадеться на кухню. Він сів, нашорошивши у темряві вуха, й подумав: "Ага, вони бенкетують!" Згодом усе стихло. Дядько-панько прошмигнув босими ногами по холодній підлозі до кухонних дверей. У кухні також було темно, але з-під дверей комори пробивалася смужка світла. "Ага! – подумав собі Дядько-панько. – Заховалися у коморі!" Він шарпнув на себе двері й побачив Мюмлю, яка ласувала консервованими огірками. Дядько-панько ухопив, не роздумуючи, слоїк з пікулями і заходився їх наминати. "Твій шлунок не впорається з пікулями", – озвалася Мюмля. Дядько-панько запхав до кишень кілька огірків та сухариків й почалапав назад до вітальні. Там він ще хотів поговорити з пращуром, але в середині печі було темно, ніхто не озивався звідти. Дядько-панько витягнув з печі клаптик паперу, що виявився листом. Хотів прочитати, але забув, де окуляри. Він заховав листа в надійне місце, загасив свічку й знову заборпався у свої подушки.

Мудрик Лавка лежав у коморі на горищі й читав свою книжку, де йшлося про нумуліта.

11

Зранку з моря прийшов туман. Нюхмумрик налаштувався прокинутись рано, щоб мати кілька годин лише для себе. Ватра давно погасла, але він не мерз. П'ять тактів забриніли десь зовсім поруч. "Це добре, – подумав Нюхмумрик. – Вип'ю горнятко чорної кави і їх упіймаю".

Гемуль виліз з намету зі спальним мішком на голові. Він змерз, йому хотілося спати, але він твердо вирішив бути веселим та привітним. "Яке чудове життя на природі!" – вигукнув він. Нюхмумрик пильнував, аби не збігла кава, яку варив на ватрі. Гемуль торохтів.

Туман поволі почав розсіюватися, піднімаючись вгору. Гемуль впив кави і відчув себе безтурботним і веселим. Гемуль спитав, чи татів човен на пристані. "Мені здається, човна там немає", – сказав Нюхмумрик, відставляючи убік горнятко, а сам подумав: "Вони кудись на ньому попливли. Але я не маю жодного бажання розмовляти про них з оцим гемулем". Однак Гемуль не відступав, він нахилився до Нюхмумрика й серйозно мовив: "Треба піти й подивитися. Тільки ми удвох. Так буде ліпше..."

Вони увійшли в пелену туману, який уже піднімався угору й зникав. Гемуль думав

про свого човна. Він мовчки плівся за Нюхмумриком до самого моря. Вітрильник зник. Дощана кладка та верша лежали вище лінії припливу, а маленьку шлюпку господарі відтягнули аж до самого узлісся. Гемулеві раптом захотілося довіритися Нюхмумрикові, розповісти про свої намагання упорядкувати все навколо, щоби й іншим добре жилося, але від збентеження він не знаходив потрібних слів. Нюхмумрик простував далі. Він піднявся на пристань. Йому хотілося спати. Усю дорогу додому Гемуль розповідав про свого човна. Вони попрощалися біля намету. Нюхмумрик сховався у наметі, який був такого літньо-зеленого кольору, що здавалося, ніби надворі сяє сонце.

Коли Гемуль підійшов до будинку, ранок уже скінчився і почався новий день. Ніхто й не здогадувався, що подарував Гемулеві цей ранок. Чепуруля відчинила вікно, щоб провітрити кімнату. Гемуль привітався з нею.

Чепуруля сиділа перед дзеркалом, трясучись від холоду, виймала з волосся папільйотки й думала про те, що, де б вона не мешкала, вікна у неї завжди дивляться на північ, навіть удома. Усе в неї навиворіт. І волосся не висохло до пуття, що й не дивно при такій вологості. Геть усе йшло шкереберть, ще й ота Мюмля припхалася не знати навіщо. Чепуруля хотіла влаштувати порядне велике прибирання... Та тільки-но подумала про велике прибирання, як їй відразу запаморочилося в голові й стало млосно. Вона знала, що ніколи більше не зможе прибирати. "Як же я житиму, якщо не буду прибирати й куховарити? Усе інше - даремне гаяння часу!" - міркувала вона.

Дуже повільно Чепуруля зійшла униз сходами. Інші мешканці будинку сиділи на ганку й пили каву. Вона обвела усіх поглядом, не пройшли повз її увагу гудзуватий капелюх Дядько-панька й розкошлана голова мудрика, масивна потилиця Гемуля, що трохи почервоніла від ранкової прохолоди. Ось вони сидять усі разом за ранковою кавою, а в Мюмлі... о, яке гарне у неї волосся! Раптом Чепурулю охопила невимовна втома. "Ніхто мене тут не любить", - гірко подумала вона.

Дядько-панько подався на рибалку. "Риба у ріці ловиться лише навесні", - зауважила Мюмля. "Та яка ж це ріка? Струмок та й годі! - скрикнув Дядько-панько. - Це мій струмок, і в ньому повно риби!". "Навіщо ти сперечаєшся про те, чого не існує?" "Щоб життя було цікавішим!" - відповів Дядько-панько. "Дозволь мені дивитися на світ по-своєму!" - сказав він згодом.

Дядько-панько покликав Нюхмумрика з палатки. "Доведеться вийти до них, - подумав Нюхмумрик. - Так не годиться. І навіщо я повернувся? Що мені до них? Вони ж нічогоісінько не тямлять у музиці!" Нюхмумрик відчував їхню присутність. Вони були всюди, міцно застрягли в його голові, до того ж, у наметі тхнуло Гемулем. "Треба вийти до них, - переконував себе Нюхмумрик. - Ліпше вже бути з ними, ніж увесь час думати про них. Як вони не схожі на родину Мумі-тролів..." Раптом, цілком несподівано, він відчув пекучу тугу за тією родиною.

Мудрик Лавка читав дуже поволі й старанно про нумулита, який з часом втратив здатність до флуоресценції і змушений був вести затворницьке життя в розколинах та

глибоких норах, які служили йому тимчасовим прихистком від навколишнього світу. "Так воно і є, - прошепотів Лавка. - Тепер будь-хто може його скривдити, бо ж він уже не має електричного захисту..."

Мудрик Лавка згорнувся клубочком на купі старих неводів і почав снувати свою власну розповідь. Він фантазував, що бідне створіннячко придибало в долину, де мешкав такий собі мудрик, який умів здійсмати електричні бурі...

Ані однісінька рибка не заплила до верші Дядька-панька. Він заснув на містку з капелюхом, що зсунувся йому на носа. Поруч на килимку з-під печі лежала Мюмля й дивилася на брунатну стрімку течію.

Біля поштової скриньки сидів, малюючи на шматку фанери великі літери, Гемуль. Він виводив темно-червоною фарбою: "Долина Мумі-тролів". "Для кого ти це пишеш? - поцікавилася Мюмля. - Якщо вже сюди хтось прийде, то й так знатиме, куди прийшов!" "Це не для чужих, - пояснив Гемуль, - а для нас..." — "Навіщо?" — "Може, для того, щоб точно знати, де ми мешкаємо... У назві є щось особливе, якщо розумієш, про що я кажу". Гемуль заходився прибивати фанерну дощечку до поруччя містка. З намету кулею вистрибнув Нюхмумрик і закричав: "Що ти робиш? Припини негайно!" Гемуль покvapливо витягнув з фанери цвяха. Кожен гемуль повинен знати, що нюхмумрики ненавидять усілякі таблички, усе, що нагадувало би про обгороджені замкнуті приватні території, куди заборонено доступ стороннім. Гемуль спустив фанерну дощечку на воду. Течія підхопила табличку й понесла у море.

Раптом Нюхмумрик почав щось шукати у поштовій скриньці, потім у біля містка, в дуплі клена, під пеньком коло дровітні. Він шукав прощального листа від Мумі-троля.

Чепуруля сиділа на порозі своєї кімнатки, загорнувши ноги у ковдру й затуливши личко лисячим боа. На пилюці у шафі вона помітила чиїсь крихітні, майже непомітні сліди у пилюці? Хтось жив у шафі, а тепер утік. Чепуруля не мала жодного сумніву - ці загадкові повзики втекли! Виповзли, шелестячи лапками, шурхотячи панцирями, ворущаючи щупальцями, звиваючись на білих м'яких животиках... Чепуруля боялася.

Мудрик Лавка вийшов зі своєї комори, зім'ятий, розгублений. "Вони виповзли! - ледь не голосила Чепуруля. - Вони мешкали в шафі, а тепер втекли!" "Я це випустив, - прошепотів він. - Воно було тут, а я випустив..." "Кого ти випустив?" - злякалася Чепуруля. Мудрик лише похитав головою. "Я й сам не знаю". "Але ж ти мусив їх бачити, - наполягала Чепуруля. Подумай добре! Якими вони були на вигляд?" Але мудрик не відповів, ускочив до своєї комори й замкнувся зсередини. Його серце ледь не вистрибувало з грудей, по спині бігали мурахи. То це таки правда - звірятко прийшло аж сюди! Воно було в Долині Мумі-тролів! Мудрик Лавка розгорнув книжку і так швидко, як тільки був здатний, почав читати по складах: "Ми маємо підстави припускати, що його організм поступово зуміє пристосуватися до нових умов життя, а необхідність пристосування створить такі передумови, за яких стане можливим виживання цього виду..." Мудрик хвилювався, бо знав, що звірятко невпинно маліє, і йому стає щораз важче боротися за своє життя.

Крок за кроком, обережно Чепуруля сходила униз сходами, бо боялася страховиськ.

Налякана Чепуруля помчала великими стрибками до Нюхмумрика і, розпачливо шарпаючи замкнуті дверцята намету, зашепотіла: "Відчини, відчини... Це я, Чепуруля!" Усередині намету вона відчула себе в безпеці, впала на спальний мішок й обхопила коліна лапками. "Вони вийшли на волю. Хтось випустив їх з одержної шафи, тепер вони можуть бути, де завгодно... Мільйони бридких повзучок зачалися і чекають..." "Хтось іще їх бачив?" – обережно запитав Нюхмумрик. Він вибив люльку, придумуючи, як заспокоїти Чепурулю. "Є одне місце в будинку, куди вони не зможуть увійти, – сказав він. – Це кухня. Повзики ніколи не забредуть до кухні". З моря налетіла люта буря. Чепуруля, підібравши спідниці, задріботіла через садок до будинку і замкнулася у кухні.

Раптом від річки долинув жакливий рев. Виявилось, що Дядько-панько упіймав рибу. Він обома лапами тримав окуня і аж нетямився з утіхи. "Чепуруля! – сказав йому Нюхмумрик. – Тільки Чепуруля може зготувати твою рибу!" Чепуруля вихопила окуня з лапок Нюхмумрика і сказала, що зуміє приготувати її так, що нагодує шістьох осіб! Готуючи, вона забула про все на світі.

Мудрик Лавка стояв у коморі на горищі й визирав надвір крізь дахове віконечко. Гордий, захоплений і, може, лише трішки наляканий, він дивився, як блискавки зливою спадали на Долину Мумі-тролів. "Це моя гроза, – думав мудрик. – Я її викликав. Я нарешті вмію так розповідати, що мою розповідь можна побачити. Я розповідаю останньому нумулітові, маленькій радіоларії з родини протозоа... Я наганяю громи і шпурляю блискавиці! Я – мудрик, про якого ніхто нічого не знає..." Він вирішив поводитися тихенько, нікому нічого не розповідати, лише собі та маленькому нумулітові.

"Мудрику! – загукав із саду Гемуль. – Мені потрібна твоя допомога!" Мудрик вийшов з комори. Він зійшов униз до Гемуля, загорнений у свою мовчанку та розкуйовджену чуприну, немов заховавшись у ній; ніхто й не здогадувався, що він тримав у своїх лапах громи та блискавиці.

13

Чепурулина риба була готова рівно о другій. Вона запекла її у великому світло-брунатному духмяному пудингу. Уся кухня затишно і заспокійливо пахтіла їжею. Кухня стала бастіоном надійності та безпеки, бо тут панувала Чепуруля. Страх і запаморочення відступили від Чепурулі. Вона вийшла на ґанок і вдарила в гонг. "Бім-бом! – покотилося Долиною! – Обід готовий! Йдіть обідати!" Усі збіглися на заклик гонгу, стурбовано вигукуючи: "У чому справа? Що трапилось?" Чепуруля незворушно відповіла: "Обід чекає..."

Кухонний стіл було накрито на шість осіб, а Дядькові-панькові відведено місце посередині, бо він зловив рибу. "Віднині комора буде на замку! – сповістила Чепуруля. – Кухня – це моя територія! Пригощайтеся, доки не вихололо..."

Усі мовчки ласували пудингом, а Чепуруля снувала між плитою та столом, накладала в тарілки, наливала морсу в склянки. Усі згадали, що сьогодні Татів день. Гемуль запропонував, щоб кожен зробив щось для Мумі-тата: Нюхмумрик міг би

полагодити пристань, Мюмля випрала б одяг, а Чепуруля причепурила б дім... Чепуруля сказала, що більше не прибиратиме.

Після обіду Нюхмумрик, припаливши люльку, рушив до моря. Він ішов поволі, вперше відчувши себе на самоті з самим собою. "Мабуть, не так вже й важко розшукати втікачів-мумі-тролів і повернути їх додому. Усі острови нанесені на морську карту. Човника можна полатати, але навіщо? – міркував Нюхмумрик. – Хай собі ховаються... Може, їм також хочеться побути на самоті". Нюхмумрик уже не шукав свої п'ять тактів.

Тепер, пізньої осені, вечори були дуже темними. Чепуруля ніколи не любила ночі. Однак нинішнього вечора Чепуруля затрималася, прислухаючись до пітьми. Нюхмумрик награвав у наметі якусь гарну незнайому мелодію. Чепуруля мала музичний слух, хоча ніхто, навіть вона сама, про це не здогадувалися. Вона слухала, затамувавши подих і забувши про всі свої страхи.

А тим часом мудрик Лавка снував свою розповідь: "Звірятко причаїлося за великим горщиком поблизу тютюнової грядки Мумі-тата. Воно чекало, коли стане великим та сильним, коли йому ніколи більше не доведеться зазнавати розчарувань, і ніхто його не цікавитиме, окрім власної особи. Кінець розділу".

14

У кімнатах Мумі-мами та Мумі-тата ніхто з гостей не спав. Одного надвечір'я Гемуль прокрався до Татової кімнати й шанобливо зупинився на порозі. То була дуже маленька затишна мансарда з похилою стелею – чудове місце для усамітнення. А ще там добре було замикатися, щоб не плутатися в інших під ногами. Оглядаючи кімнатку, Гемуль намагався пригадати собі Мумі-тата, згадати, що вони робили удвох, про що розмовляли, але не зміг. Тоді він підійшов до вікна й визирнув у садок. Гемуль подумав, що зараз він бачить те, що бачив Мумі-тато, вглядаючись в осінню сутінь. Гемульпридумав, що побудує для Мумі-тата дім у гіллі великого клена! Там вони сидітимуть удвох і вестимуть мудрі бесіди.

Гемуль покликав мудрика, і вони взялися до роботи. Мудрик розгинав і витягував цвяхи. Він розповідав собі про звірятко, розповідь велася щораз ліпше, бо він її складав уже не в словах, а в картинках. Воно вже не ховалося, розглядалося навкруги й прислухалося, скрадалося тінню узліссям, насторожено, але зовсім без страху...

Мюмля пішла до Чепурулі і примостилася на ліжку, що стояло між кухонною плитою та мийкою. Чепуруля взялася за приготування хлібного пудингу для завтрашнього сніданку. "Готуючи їсти, Мама завжди насвистувала собі під ніс, – сказала Мюмля. – Усе було трохи абияк... Не вмію пояснити, але якось інакше... Інколи вони брали з собою перекуску і кудись мандрували, іноді й зовсім не їли...". "Хто-хто, а я знаю Мумі-мату набагато ліпше, ніж ти", – буркнула Чепуруля. А потім крикнула: "Ти не знаєш, що трапилося у цій Долині! Жахливі істоти вирвалися на волю з одержної шафи й розповзлися по всіх усядах!". "Тому ти обгорнула черевички липучками для мух? – запитала Мюмля. – Заспокойся! Немає тут нікого страшнішого за нас самих..."

Надворі зовсім стемніло. Усі мешканці будинку звикли лягати спати, коли спадала

темрява, і спали дедалі довше, що довшою і темнішою ставала ніч.

Коли усі поснули, Дядько-панько зі свічкою у лапах піднявся сходами до мансарди. Він спинився перед великою одержною шафою й прошепотів: "Ти там? Я знаю, що ти там...". Він шукав пращура. Дуже обережно він відчинив шафу, двері з дзеркалом на внутрішньому боці відхилилися. Маленьке полум'я свічки ледь освітлювало темний коридорчик, однак Дядько-панько добре бачив перед собою пращура. Він був без окулярів, у капелюсі, з костуром у лапі, у надто довгій нічній сорочці та гамашах і скидався на примару. Дядько-панько ступив крок до дзеркала, пращур зробив те ж саме. Пращур теж гупав костуром, але вперто мовчав. "Він глухий!" – мовив Дядько-панько сам до себе. Він довго стояв, дивлячись на пращура, врешті підняв капелюха і вклонився. Пращур також підняв капелюха і вклонився. Вони розійшлися з відчуттям взаємної поваги.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

15

Дні ставали коротшими й холоднішими. Дощило не часто. Гемуль та мудрик будували дерев'яний будиночок для Мумі-тата. Дядько-панько ловив приблизно по дві риби щодня, а Чепуруля почала насвистувати за роботою. Ніхто, окрім мудрика, не знав, що з кожною громовицею звірятко підростало, міцніло й мужніло. Мудрик Лавка вже не наважувався й далі ростити звірятко. Він стер зі своєї пам'яті усі образи та картинки, але ж громовиці продовжували перекочуватися туди й сюди понад морем, тож мудрик знав, що звірятко все одно росте і без його допомоги.

Мудрик Лавка дуже важко засинав уночі без розповідей, до яких він так звик за довгий час. Він далі читав свою книжку. Якось до нього прийшла Чепуруля. Набравшись відваги, сказала: "Нелегко, мабуть, бути маленьким і не мати мамі..." Мудрик соромився Чепурулі, прикрився від неї патлами і промовчав. Чепуруля було вже простягнула лапку до його голівки, але відразу ж відсмикнула її. "Як тебе звуть?" — питала вона. "Лавка". Мудрик Лавка трішки відсунувся – від Чепурулі пахло страхом. Він попросив ковдру. Чепуруля принесла і пішла геть.

Мудрик запхав ковдру глибоко на полицю під стелею, потім заборпався у неводи і спробував читати далі, але йому не читалося. Він пішов до скляної кулі, але блакитне мерехтіння всередині згасло. Мудрик рушив понад річкою повз тютюнову грядку Мумі-тата. Він увійшов під густе гілля смерек, його черевички вгрузали у багnistий ґрунт. "Ти там? – покликав він стиха. – Як тобі живеться, крихітко нумуліте?" З п'ятьми грізно загарчало звірятко. Мудрик налякався і кинувся бігти. Врешті зупинився біля намету Нюхмудрика. У наметі приємно пахло тютюном та сирію землею. Біля спального мішка на пачці з-під цукру стояла свічка, долівка була всипана дерев'яними скіпками. "Родини Мумі-тролів більше не існує, – сказав мудрик. – Вони мене обдурили...". "Може, їм треба трохи побути самим. Мумі-тролі колись обов'язково повернуться додому..." — сказав Нюхмудрик. Мудрик більше нічого не сказав. Коли він уже йшов геть,

Нюхмумрик гукнув йому навздогін: "Будь обережний, не випускай з-під контролю свою уяву!" З намету знову долинули звуки губної гармонії. На кухонних сходах біля відра зі сміттям стояла Чепуруля, прислухаючись до ночі. Мудрик обійшов її десятою дорогою й непомітно прокрався у будинок.

16

Наступного дня Чепуруля влаштувала пікнік, на який дуже нарікав Дядько-панько. Чепуруля приготувала вівсяну кашу.

Гемуль сказав, що дах ніяк не вдається, тому його не буде, можливо, Мумі-татові навіть сподобається. "Це ти так вважаєш! – зненацька зірвався на крик мудрик Лавка. – Звідки тобі знати, що подобається, а що ні Мумі-татові!" Усі перестали їсти, витріщившись на мудрика. Мудрик Лавка репетував, вчепившись лапками в скатертину: "Ти робиш тільки те, що тобі до вподоби! Навіщо братися за те, що тобі не під силу!" Мудрик Лавка встав так рвучко, що перевернув стільця, і заховався під столом. Чепуруля хотіла його заспокоїти, а Мюмля сказала, що Чепуруля все одно не стане Мумі-мамою. "Тільки й чую, Мумі-мама – це, Мумі-мама – інше! Чим вони такі надзвичайні, ті Мумі-тролі? Нечупарна родинонька, яка навіть у хаті поприбирати не може, хоча це її обов'язок! Хоч би якогось маленького листа залишили... Вони ж знали... вони ж знали..." – Чепуруля безпомічно замовкла. "Лист! – раптом скрикнув Дядько-панько. – Десь я знайшов листа і кудись його заховав..."

Тепер уже всі повставали з-за столу, допитувались про лист. Але Дядько-панько промовив: "Забувати – це так чудово! Я хочу забути все, крім кількох маленьких і приємних справ, які мають для мене значення. А тепер я піду поспілкуюся зі своїм другом пращуром. Хто-хто, а він знає. Ви тільки здогадуєтесь, а ми усе знаємо".

Дядько-панько пішов до пращура. Той був таким, як завжди, лише мав пов'язану на шиї серветку. Дядько-панько жалівся, бо болів живіт. І він згадав про коньяк, але не пам'ятав, куди подів.

Усі почали шукати ліки Дядька-панька. В усьому будинку хрюкали, відчиняючись і зачиняючись, двері; у садку галасували й тупотіли. Усі думали тільки про Дядька-панька. До нього підійшла Мюмля і сказала: "Послухай-но, Дядьку-паньку. Ти такий же здоровий, як і я, добре про це знаєш...". "Цілком можливо, – погодився Дядько-панько. – Але я не встану з ліжка, доки мені не влаштують забаву. Таку собі маленьку забаву на честь одужання старого дядька".

"Знайшов!" – долинув знадвору голос Гемуля. Двері відчинилися, й вітальня враз наповнилася гамором. – Кошик стояв під ґанком! – сповістив Гемуль. – А коньяк на іншому березі ріки!" Дядько-панько випив. Гемуль порадив йому скинути черевики. Мудрик розшнурував черевики Дядька-панька й зняв їх з лап. В одному з черевиків він знайшов зім'ятий клаптик білого паперу. "Це ж лист!" – скрикнув Нюхмумрик. Він обережно розгорнув папірець і прочитав: "Ласкаво прошу не розпалювати вогонь у кахельній печі, бо там мешкає пращур. Мумі-мама".

17

Чепуруля уже нікому нічого не розповідала про те, що мешкало в одержній шафі. З

усіх денних справ їй найбільше подобалося скликати гонгом на обід мешканців будиночка. А ще, коли стемніє, виносити на поріг кухні відро зі сміттям і слухати Нюхмумрикові пісні.

Одного вечора Чепуруля сиділа на ліжку і намагалася придумати привід, щоб не спати. До неї зайшла Мюмля. Їй була потрібна дощівка, щоб помити волосся. Мюмля розповіла, що хоче помити волосся, бо завтра свято на честь одужання Дядька-панька, а Гемуль сказав, що Чепуруля має прикрасити кухню, бо має артистичну натуру. Мюмля вийшла. Серце Чепурулі несамовито гупало. "Вона артистична натура! Гемуль сказав, що вона має артистичну натуру! Які чудові слова!" Ч

Коли в будинку все стихло, Чепуруля взяла гасову лампу й подалася на пошуки прикрас. Вона знесла усі прикраси до кухні й розклала на столі. Потім вона розпустила волосся й накрутила його на папільйотки.

Мудрик Лавка чув розмови про свято. Гемуль назвав його вечіркою. Мудрик знав, що кожний мав прикласти до розважальної програми і підозрював, що під час вечірки треба бути балакучим та компанійським. А йому зовсім цього не хотілося. Мудрик Лавка прагнув усамітнення, щоб поміркувати, чому він так неймовірно розлютився за недільним обідом. Його налякало відкриття, що у ньому вживаються два різні мудрики: один звичний, а іншого він не знає, і той інший мудрик може повернутися будь-якої миті й осоромити його перед рештою мешканців. Після тієї неділі Гемуль сам, без будь-чєїї допомоги будував дерев'яний будиночок для Мумі-тата. Він більше не покрикував на мудрика, але обоє почувалися незручно.

Мудрик Лавка побрів до великого болота. "Не хочу мати друзів, які привітно поводяться, але насправді цілком байдужі до мене або ж люб'язні тільки з обов'язку. І таких, щоб мене боялися, теж не хочу. Я хочу мати друга, який би мене любив і леліав, - я хочу мати маму!" На болоті звірятка вже не було. Воно поскрипіло своїми новими зубками й пішло своєю дорогою.

Дядько-панько сидів, дрімаючи, на містку через річку. Коли мудрик проходив поблизу, він прокинувся й сказав, що пращур теж має бути на святі, бо то його найліпший друг. Мудрик не міг думати ні про кого іншого, окрім Звірятка.

Згодом Мюмля заходилася вичісувати кудлату чуприну мудрика. "Мюмле, - озався він несміливо, - а куди б ти подалася, якби була великим лютим звіром?" — "До страшного похмурого лісу, що починається за кухнею, - відразу знайшлася на відповідь Мюмля. - Вони ходили туди, коли бували не в гуморі..." Вона мала на увазі родину Мумі-тролів. Мудрик не повірив і сказав, що вони ніколи не сердилися. "Мушу тобі сказати, що і Тато, і Мама, і Мумі-троль не раз набридали одне одному..." — сказала Мюмля. Мудрик вискочив з вітальні й хряснув за собою дверима.

Чепуруля почепила останню гірлянду і оглянула свою кухню. То була найбрудніша й найзадимленіша кухня, яку їй будь-коли доводилося бачити, зате вишукано декорована. Чепуруля стиха насвистувала собі під ніс, на її чоло густо спадали цупкі кучері, було помітно, що вона підмалювала брови. Зараз вона не мала часу на свої страхи. Вона замислила показати виставу театру-тіней під назвою "Повернення Родини

Мумі-тролів". Чепуруля розклала на столі шмат картону й заходилася малювати, а потім вирізала фігурки.

18

І ось ліхтарики засвітилися – червоні, жовті, зелені. До кухні почали заходити гості, статечно віталися одні з одними й сідали до столу. Тільки Гемуль не сідав, стояв позаду свого стільця. "Ця вечірка присвячується родині Мумі-тролів", – урочисто проголосив він. А потім прочитав вірш, присвячений Мумі-татові. "Я б хотів, щоб ми пів хвилиною мовчання віддали честь родині Мумі-тролів. Ми споживаємо їхню їжу чи, радше кажучи, рештки їхніх запасів, ми гуляємо під їхніми деревами, ми живемо у створеній ними атмосфері порозуміння, приязні та життєрадісності..." — сказав він. Усі встали з-за столу й піднесли угору свої келихи – то була урочиста мить. "Двадцять чотири, двадцять п'ять, двадцять шість", – лічив Дядько-панько. За день у нього трохи стомилися ноги. То мали б бути його секунди, бо ж це його свято, а зовсім не родини Мумі-тролів. У них же не боліли животи... А ще він був невдоволений спізненням пращура.

Доки гості хвилиною мовчання віддавали честь родині Мумі-тролів, десь з-під кухонних сходів долинуло дивне гупання. Здавалося, ніби хтось крався попри стіну будинку. Чепуруля кинула швидкий погляд на двері – засув на місці. Вона зустрілася поглядом з мудриком. Обоє задерли носи, мовчки приношуючись. Гості випили із келишків.

До слова запросили мудрика Лавку. Він почав читати зі своєї книжки, де йшлося, що істота зберігає характер трав'яних істот та водночас його ставлення до довкілля є достатньо агресивним. "Ми ще будемо слухати чийсь писанину чи вже врешті почнеться святкова програма?" — запитав Дядько-панько. Він уже почав хвилюватися за пращура. "Щось таки сталося", – сердито думав Дядько-панько.

Мюмля з великою гідністю вийшла на середину кухні. Нюхмумрик заграв, а вона танцювала. Яке це було неповторне видовище! Ніхто не чув, як важкий незграбний Звір знічев'я намотував кола навколо будинку, не розуміючи, що йому тут треба. Усі кричали: "Браво! Браво!"

Встала зі свого місця Чепуруля. Усі схопилися за свої келишки, сподіваючись, що зараз Чепуруля проголосить тост. Коли ж цього не сталося, залунали вигуки з проханням іще пограти. Раптом Дядько-панько підвівся й погупав кулаком по столу. "Ми повелися дуже негарно, – заявив він. – Почали свято без почесного гостя, не допомогли йому навіть зійти униз сходами... я продемонструю вам свого друга – пращура. Він не втомився. У нього не болять ноги! Але він сердитий!"

Доки промовляв Дядько-панько, Чепуруля встигла непомітно подати гарячі канапки з сиром. Дядько-панько проводжав поглядом кожную канапку, бачив, як вони лягали на тарілки. Він щораз підвищував голос, аж врешті рявкнув: "Ти мені заважаєш!"

Тож усі рушили до шафи. Чепуруля піднесла у лапці паперового ліхтарика, а Дядько-панько відчинив одяжну шафу і низько нагнувся. Пращур зробив те ж саме. Він

протягнув лапку з келихом, скло дзенькнуло до скла, коли вони цокнулися з прашуром. "Нічого не розумію!" – спантеличено вигукнув Гемуль. Мюмля копнула його по нозі. "Ви також повинні цокнутися з ним, – сказав Дядько-панько, відступаючи убік. – Ой, куди ж він подівся?" "Ми занадто молоді, щоб дозволити собі таке панібратство з прашуром, – швиденько заторохтіла Чепуруля. – Ану ж він розсердиться...". "Ліпше гукнемо "Многая літа!" на його честь, – запропонував Гемуль. – Раз-два-три! Многая літа! Многая літа! Многая літа!"

Коли усі повернулися до кухні, Дядько-панько повернувся до Чепурулі й в'їдливо зауважив: "Не така вже й ти молода..." "Так-так, – неуважно відказала вона, принюючись. – Який затхлий запах, бридкий сморід тліну". Чепуруля глянула на мудрика Лавку, а той відвів погляд і подумав: "Електрика".

Приємно було знову повернутися до теплої кухні. Чепуруля почала показувати виставу під назвою "Повернення". Вона почепила простирадло на жердину під стелю, позад простирадла поставила на дров'яну скриню гасову лампу, а потім один по одному погасила усі ліхтарики. Чепуруля зникла за яскраво освітленим великим білим простирадлом. Гості, сповнені напруженого очікування, не зводили очей з екрану, тихенько заграла Нюхмумрикова гармонія.

Ось темна тінь, чорний силует, промайнув на білому тлі – то був човен. На носі човна сиділа якась малесенька крихітка з волоссячком, укладеним на потилиці цибулькою. "Та це ж Мю", – подумала Мюмля. У човні сиділа вся родина мумі-тролів: Мумі-троль і його Мама зі своєю неодмінною торбинкою, опертою до поруччя палуби, і Мумі-тато в капелюсі, він стернував, сидячи на кормі. Родина пливла додому.

Дядько-панько сказав, що це найліпша вистава. Завіса опустилася, вистава закінчилася. Чепуруля погасила каганець, і кухня поринула в темряву. "Я не можу знайти сірників", – раптом сказала Чепуруля. І темрява зразу немов ожила: почулося завивання вітру, кухня наче розтягнулася, стіни відсунулися у ніч, в усіх почали мерзнути ніжки. Зашкрябали по долівці ніжки стільців, щось перевернулося на столі. Усі позривалися зі своїх місць, штовхаючись у пітьмі, хтось заплутався у простирадлі, хтось упав, зачепившись за стільчик. Мудрик Лавка підвів голову. Звір уже поруч, його велике важке тіло третєся до стіни поряд з кухонним дверима. Знову ударив грім. "Вони під порогом! – верещала Чепуруля. – Вони заповзуть досередини!"

Мудрик Лавка приклав вухо до дверей і прислухався, але нічого не почув, окрім завивання вітру. Він підняв засув, вийшов надвір. Двері безшумно зачинилися за ним.

Нюхмумрик знайшов таки сірники. Кухня знову набула звичного вигляду, але ніхто до столу не сідав. І ніхто не помітив, що мудрик зник. Нікому вже не хотілося продовжувати свято. Усі побажали одне одному на добраніч і розійшлися.

Вийшовши у нічну пітьму, мудрик завмер в очікуванні. "Нумулітику! – тихенько покликав мудрик Лавка. – Маленька радіоляріє, протозоа..." Але нумулїт не міг знати своїх чудернацьких книжних імен. Він, напевно, почувався розгубленим і сам не розумів, чому гарчить. Лавка був більше стурбований, аніж наляканий. Його непокоїло, що Звір поведеться на власний розсуд, а він був надто великий та злий, до того ж, не

звичний до такого стану душі. Мудрик зробив крок і відразу ж почув, як Звір відступив назад. "Не втікай, – мовив Лавка. – Лише трохи відійди від Долини..." Він ступав трав'яним моріжком, а Звір незграбною безформною тінню задкував від нього, під його вагою тріщали й ламалися кущі.

Вони йшли далі. Мудрик Лавка безперестанку розмовляв зі своїм звірятком. Так вони добрели до скляної кулі. Лавка заспокоював звірятко. Нумулїт прислухався. Лавка змерз, черевички у нього промокли, він почав втрачати терпець. "Зробися знову маленьким й заховайся, – порадив він Звірові. – Бо інакше тобі не вижити!" Раптом у скляній кулі потемніло. Сині хвилі розверзлися запаморочливою глибиною і знову зімкнулися. Звірятко з родини протозоа вмить змаліло й повернулося до своєї рідної стихії. Татова скляна куля прийняла маленького заблудлого нумулїта. Мудрик Лавка повернувся до будинку і миттю заснув.

Усі розійшлися, Чепуруля стояла сама посеред кухні, поринувши у роздуми. У кухні панував цілковитий розгاردіаш. Чепуруля почувалася якось дивно: ні радості, ні хвилювання, ані втоми. Вона взяла зі столу губну гармонію, яку забув Нюхмумрик, обережно дмухнула, водячи нею по устах.

Минала година за годиною, Чепуруля сиділа за кухонним столом, граючи на губній гармонії, хоч і невпевнено, зате натхненно. Звуки склалися в мелодію, мелодії творили музику. Чепуруля грала Нюхмумрикові пісні і власні композиції. Вона заснула на кухонному столі, підклавши лапки під голову. Солодко проспала до ранку, а коли прокинулася, сказала сама до себе: "Який рейвах! Нині буде велике прибирання!"

19

Минуло п'ять хвилин після пробудження Чепурулі, і, хоч надворі було ще темно, вона взялася до прибирання. В усіх каструлях, які знайшлися у будинку, грілася на плиті вода; щітки, ганчірки та миски покидали насиджені місця у шафах та коморах, а поруччя ґанку прикрасила купа килимків. То було справді велике прибирання, найбільше з-поміж усіх!

Нюхмумрик зайшов до кухні за своєю гармонією. Він хотів залишити її для Чепурулі, але вона сказала, що купить собі іншу.

Як приємно було знову взятися до прибирання. Чепуруля достеменно знала, де ховається пилука. "Терпіти не можу, коли жіноцтво береться до прибирання! – невдоволено буркотів Дядько-панько. – Чи хтось сказав їй, щоб не чіпала одержної шафи, де мешкає Пращур?" Але Чепуруля вже встигла поприбирати в шафі, до того ж, набагато старанніше, ніж деінде. Лише дзеркала не торкалася. Кожному було дозволено помити вікно. Мешканці будинку носили воду, витріпували килимки, натирали підлогу. "Я сама була схожа на великий сірий клубок пилуки", — думала Чепуруля.

Отак проминув увесь довгий чудовий день великого прибирання. На щастя, обійшлося без дощу. Коли посутеніло, все вже було на своїх місцях, усюди чисто й провітрено.

Усі сиділи на східцях ґанку. Було дуже холодно, але усвідомлення близької розлуки

і швидких змін тримало їх вкупі. Гемуль подякував Чепурулі. Дядько-панько зачудовано переводив погляд з одного на іншого. "Тут холодно", – сказав він, підводячись на задубілих ніжках, і почимчикував у дім. "Щось запахло вже снігом", – зауважив Нюхмумрик.

Наступного ранку випав перший сніг. Чепуруля з Мюмлею прощалися з друзями на містку, а Дядько-панько ще навіть не прокинувся. "Час, проведений разом, усім нам пішов на користь, – сказав Гемуль. – Сподіваюся, ми ще коли-небудь зустрінемося всі разом із родиною Мумі-тролів". "Так, звичайно, – розсіяно підтакнула Чепуруля. – Не забудь їм сказати, що порцелянова ваза є моїм подарунком. А якої марки твоя губна гармонія? – звернулася вона до Нюхмумрика. "Гармоніон – 2", – відповів Нюхмумрик. "Щасливої дороги", – пробурмотів мудрик Лавка. "Поцілуйте Дядька-панька в носика, – попросила Мюмля. – Пам'ятайте, що він любить огірки, а ріку слід називати струмком!"

Чепуруля рушила містком, навіть не озираючись, чи йде за нею Мюмля. Обидві постаті зникли у сніговій завії.

Сніг падав увесь день, стало ще холодніше. Гемуль, задерши голову, розглядав своє дерево, відпиляв шматок від дошки та так його й покинув. Дядько-панько лежав на канапі у вітальні й розмірковував над змінами, що відбулися з навколишнім світом. Цілком несподівано для себе він зробив відкриття, що струмок насправді був річечкою. Дядько-панько вирішив перемовитися словом з Пращуром. Але від Пращура він не дочекався і слова. Розізлившись, Дядько-панько досить-таки відчутно тицьнув пращура костуром у живіт. Задзвеніло скло, старе дзеркало тріснуло і враз обсипалося на підлогу. "Ага", – буркнув Дядько-панько і пішов собі геть. Він був дуже сердитий.

Дядько-панько сів перед відчиненими дверцятами кухонної плити і задумався, дивлячись на вогонь. На столі Гемуль розгорнув цілу купу всіляких креслень, бо зі стінами було щось не так. Гемуль вирішив, що стін не треба. Раптом Дядько-панько вирішив, що йому треба залягти в зимову сплячку. Він попрощався з Гемулем.

Того вечора на небі не було ані хмаринки. Під лапками мудрика хрустіла тоненька крига, коли він простував садом. Долина мумі-тролів повнилася студеною тишею, сніг побілів схили навколишніх гір. Куля була порожньою. Вона враз стала звичайною кулею. Зате чорне небо усіялося зорями. "Ось і прийшла зима", – сказав мудрик, заходячи до кухні.

Гемуль сказав мудрику, що Дядько-панько заліг у зимовий сон. Мудрик розшукав речі Дядька-панька, виклав їх перед одержною шафою, потім наклав його ковдрою і поставив біля нього коньяк.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Коли Дядько-панько заліг у зимовий сон в одержній шафі, у Долині стало ще тихіше. Інколи чутно було, як Гемуль стукає молотком на клені або рубає дрова біля дровітні. А поза тим панувала цілковита тиша. Мешканцям будинку розмовляти не хотілося.

Тиша в Долині була, власне кажучи, дуже приємною і заспокійливою, а мешканці будинку, рідше зустрічаючись одне з одним, ще більше зріднилися. Блакитна скляна куля була цілком порожня.

А одного ранку сталася несподіванка: підлога дерев'яної хатинки завалилася, і великий клен стояв тепер такий, як до будови, розпочатої Гемулем. Вони стояли утрюх під кленом – Гемуль, Нюхмумрик й мудрик Лавка – і дивилися на руйнацію.

Друзі подалися до кухні випити кави. Цього разу вони кавували разом, товариством. Нюхмухрик сказав, що хоче з Гемулем вийти в море. Мудрик Лавка відчув, що Гемуль злякався. Але Гемуль сказав: "Це було би чудово!"

Десь о пів на першу здійнявся вітер. Човник чекав наготові біля пристані. Нюхмумрик сів до вітрила, а Гемуля посадив на носі. Було дуже холодно, вони одягнули на себе увесь теплий одяг, який тільки змогли знайти у будинку. Човник нахилився і стрімко полетів уперед. "То ось що відчуваєш, пливучи під вітрилом, – думав Гемуль. – Увесь світ крутиться в очах, а ти зависаєш на самому краю безодні. Тобі холодно, ти соромишся власного страху і каєшся, що погодився на цю авантюру, але вже надто пізно. Хоч би Нюхмумрик не помітив, як мені страшно..." Неподалік від мису човника підхопила довга тремка хвиля, породжена штормом десь далеко у морі. Нюхмумрик поплив проти вітру, часто зигзагами повертаючи човном. Гемуля занудило. "А тепер ти берися за стерно", – звелів Нюхмумрик. "Ні-ні-ні", – зашепотів Гемуль, відмахуючись обома лапами. "Візьми стерно!" – повторив Нюхмумрик. Він підвівся й пересів на середню лавку. Стерно безпорадно загойдалося без керманича, хтось мусив взяти його до лап, бо інакше ситуація могла стати загрозливою. Гемуль вхопився посинілими від холоду лапами за стерно. Стерно смикалося у лапах, вітрило хляскало, до човна натікала вода, а Нюхмумрик навіть бровою не повів, вглядався у далечінь. Гемулеві так було млосно, що він ні про що не міг думати і кермував, покладаючись хіба на інстинкт, та раптом суденце вирівнялося, вітрило наповнилося вітром, і човник рівно полетів уздовж узбережжя. "Мене не нудить, – радісно подумав Гемуль. – Я міцно тримаю у лапах стерно, і мене вже не знудить!" "Хай човен пливе собі хоч на край світу, лиш би мене знову не замлоїло. Ліпше вже піти на дно, ніж виблювати!..." Гемуль незмигтно дивився на ніс човна, а попутний вітер гнав вітрильника чимдалі у море.

Навівши усюди лад, мудрик Лавка сів до кухонного столу й, прислухаючись до завивання вітру, налаштувався чекати. Нарешті з садка долинули голоси – вони повернулися! На сходах почулися кроки, до кухні увійшов Гемуль. Зеленава блідість ще не зійшла з його рийки, Гемуль аж трусився від холоду. Він зняв черевики та шкарпетки і повісив їх сушитися над плитою. Мудрик налив йому кави. Обое сиділи навпроти за кухонним столом і почувалися трохи незручно. "Я думаю, чи не час мені збиратися додому", – озвався Гемуль. Він зізнався, що вперше у своєму житті ходив морем під вітрилом! "Але я не зрадив свого страху перед Нюхмумриком!" — сказав Гемуль і додав, що піде додому.

Місток через річку завжди був місцем прощання. Гемуль підшморгував носом, певно, від простуди, а може, від розчулення. Він дав Нюхмухрикові вірша "Що таке

щастя!" (того, що читав на святкуванні) і попрощався. Коли Гемуль уже майже перейшов місток, мудрик наздогнав його і спитав, що ж буде з човном. "Почекаю, доки знайдеться хтось, кому він знадобиться", — сказав Гемуль.

Мудрик важко зітхнув. Ось іще один друг пішов геть. Невдовзі Долина стане такою ж порожньою й незатишною, як скляна куля, і належатиме лише родині Мумі-тролів та мудрикові Лавці. Проходячи повз Нюхмумрика, він запитав: "А коли настане твоя черга?" "Це залежатиме від обставин..." — відповів Нюхмумрик.

21

Уперше мудрик Лавка увійшов до Маминої кімнати. Він наповнив водою глек для умивання, розгладив мереживне покривало на ліжку, а Чепурулину вазу поставив на нічний столик. У Маминій кімнаті не було картин на стінах, на комоді стояла тільки мисочка зі шпильками, гумовий корок та два круглі камінці. На підвіконні мудрик знайшов складеного ножа. Ним вона вирізала з кори човники. Мудрик пішов до дровітні і наточив ножики, а потім знову поклав на місце.

Надворі раптом полагіднішало, вітер змінив напрямок на південно-західний. "Це улюблений вітер родини Мумі-тролів", — думав Лавка.

Нюхмумрик стояв перед наметом. У повітрі вже пахло мандрівкою. Він готовий був до далекої дороги. Спокійно, без поспіху він повитягав кілки, згорнув намет, погасив грань у ватрі. Сьогодні він не квапився. Нюхмумрик написав прощального листа Мумі-тролеві й поклав його до поштової скриньки. Спакований наплічник чекав на містку.

Як тільки розвиднілося, Нюхмумрик подався на пошуки своїх п'яти тактів, він знайшов їх на березі моря. Такти не змусили довго на себе чекати, вони навіть були гарнішими й простішими, аніж він сподівався. Нюхмумрик рушив назад до містка. Він закинув наплічник на плече і рушив у напрямку лісу.

Того ж вечора в скляній кулі загорілася крихітна незмигнця цяточка. То родина Мумі-тролів повісила на щоглу штормовий ліхтар. Мумі-тролі вирушили додому, щоб залягти у зимовий сон.

Мудрик не здивувався, що берег річки, де стояв намет, спорожнів. Напевно, Нюхмумрик зрозумів, що зустрічати з далеких країв родину Мумі-тролів годиться саме мудрикові Лавці. Мудрик шалено мріяв про зустріч з родиною.

Мудрик сидів на кухонних східцях, обхопивши коліна лапками й міцно зажмурившись. Він раптом злякався! Зірвався на ноги й кинувся бігти. Мудрик опинився у глушині, бридкому, занехаяному лісі, про який казала Мюмля. Та згодом він заспокоївся й уважно роззирався навкруги. Бідолашний мудрик з неймовірним полегшенням відчув, як усі його розбухлі, суєтні думки зникли з голови. Мудрик Лавка простував далі лісом, почувався спустошеним. Тут Мумі-мама блукала, коли бувала втомлена, сердита й зневірена, тут шукала заспокоєння, безцільно бредучи у потемках і думаючи свої невеселі думи... Мудрик Лавка побачив враз перед собою зовсім іншу маму, не вигадану, а справжню.

Мудрик озирнувся назад — Долина позад нього лежала внизу невиразною тінню. І тоді він побачив море. Вітрильника родини мумі-тролів підганяв попутний вітер, він

прямував до узбережжя. Мумі-тролі поверталися з острова, на якому мудрик ніколи не був і якого ніколи не бачив у своїх розповідях.

Мудрик Лавка багато годин просидів на пагорбі, дивлячись на море. Раптом він помітив світло штормового ліхтаря, що його повісив на верхівку щогли Мумі-тато. Він палахкотів рівним теплим пломенем. Вітрильник був ще дуже-дуже далеко. Мудрик не мусив квапитися, він мав достатньо часу, щоб перейти лісом, а далі берегом і дістатися пристані саме тоді, щоб встигнути підхопити кинутий йому швартовий.

Стислий переказ по главах, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу